Incluzînd un număr impresionant de titluri și referințe — 8149 — lucrarea nu cuprinde doar o simplă enumerare. În limitele ce și le-a impus — asupra cărora stăruie în *Introducere* — autorul a încercat și a reușit să includă în corpul descriptiv, „elementele necesare pentru urmărirea destinului fiecărei lucrări, din momentul elaborării pînă astăzi" (VIII). De asemenea, cu privire la conținutul discursurilor sau al articolelor, chiar dacă formulările pot fi considerate, uneori, prea laconice, sînt în schimb, suficient de precise pentru a sugera esențialul și a înlesni orientarea cercetătorului. În afară de aceasta, printr-o cercetare sistematică și unitară, urmărind o reprezentare globală a vieții și activității marelui om, autorul stăruie asupra unor laturi a căror reliefare este considerată ca indispensabilă „configurării exacte a personalității lui M. Kogălniceanu" (XVII). Cercetarea amănunțită a activității parlamentare, înlesnită în lucrare printr-o minuțioasă și pertinentă investigație, pledează în acest sens. Pe aceeași linie, semnalăm capitolul *Proiecte. Scrieri probabile* care, potrivit aprecierii autorului, *configurează marile ambiții creatoare ale cărturarului.* Însușindu-și ideea în conformitate cu care „există scriitori ale căror promisiuni de operă echivalează cu o operă, existența lor neputînd fi concepută în afara acestei proliferări continue de idei și proiecte sortite în parte irealizării", autorul — făcînd referirile necesare în acest domeniu — împărtășește convingerea că Mihail Kogălniceanu, „asemenea lui Eliade, Hasdeu sau Iorga, trebuie situat în mijlocul marilor sale proiecte și al impulsurilor creatoare pe care le-a generat" (XXI—XXII).

Consemnînd opera lui Kogălniceanu, „împreună cu referințele ce atestă răsunetul ei în epocă și în posteritate", autorul, după propria sa mărturisire, are conștiința limitelor *inexorabile* ale lucrării. Desigur, unele lacune sau omisiuni există, este în firea lucrurilor. Exegeții, dintr-un sentiment de frustrare sau, poate, din nevoia ideală a perfecțiunii, vor face completările de rigoare. Peste toate aceste neajunsuri, care stau, ele însele, la baza strădaniilor continue de investigare, de aflare a adevărului, lucrarea lui Alexandru Zub rămîne o certă realizare. Operă a unui istoric ce posedă, deja, maturitate științifică și un larg orizont, *Biobibliografia* reprezintă un auxiliar prețios, un instrument indispensabil pentru cercetările viitoare.

Gh. Platon

POMPILIU TEODOR, *Evoluția gîndirii istorice românești*, Editura Dacia, Cluj, 1970, L + 477 p.

Preocupările pentru istoriografie, atît pe plan general, cît și pe plan național, au cunoscut, în ultima vreme, o deosebită înflorire. Faptul nu este întîmplător. Într-un moment în care asistăm la o remarcabilă dezvoltare a științei istorice, este firesc ca cercetătorii să se aplece cu mai multă insistență asupra activității predecesorilor lor, fie pentru a descifra mai exact trăsăturile evoluției disciplinei lor, fie pentru a contribui, și prin aceasta, la o mai bună înțelegere a dezvoltării generale a societății. În acest context, se poate afirma că, mai ales în anii din urmă, istoricii noștri au obținut notabile rezultate.

Una din ultimele realizări este, neîndoielnic, *Evoluția gîndirii istorice românești.* Autorul lucrării este bine cunoscut prin preocupările sale istoriografice. Studiile sale au adus apreciate contribuții la cunoașterea scrisului nostru istoric din secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, adică a unei etape de bază în dezvoltarea istoriografiei române, ceea ce oferă posibilitatea unei corecte înțelegeri a ansamblului evoluției ei.

Evident, încercarea de a oferi o privire generală a istoriografiei române de la începuturile ei și pînă aproape de zilele noastre comportă încă riscuri, atîta vreme cît multe dintre aspectele ei nu au fost încă elucidate, iar altele sînt controversate. Dificultatea este dovedită și de faptul că, pînă în prezent, nu dispunem decît de sinteza de relativ mici proporții, alcătuită de Vasile Maciu,

St. Pascu, Dan Berindei, Miron Constantinescu, V. Liveanu și P. P. Panaitescu *(Introduction à l'historiographie roumaine jusqu'en 1918*, Bucarest, 1964, 99 p). Pregătirea unei asemenea sinteze, de proporții corespunzătoare, este însă o reală necesitate ; putem afirma că lucrarea lui Pompiliu Teodor constituie un important pas în direcția pregătirii ei.

Autorul a urmărit să ofere o imagine a evoluției gîndirii istorice românești prin selectarea a ceea ce aceasta are mai reprezentativ. Încercări asemănătoare fuseseră realizate și anterior ; acestea au rămas însă fie simple alăturări de texte, necomentate și selectate într-o manieră nu tocmai judicioasă (cum este volumul *Istorici români*, Socec, 1908), fie parțiale (I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania)*. De data aceasta, textele au fost selectate ținîndu-se seama de ansamblul istoriografiei noastre și avîndu-se în vedere toate marile ei momente și personalități. *(Letopisețul de cînd s-a început Țara Moldovei, Cronica* lui Macarie, Gr. Ureche, M. Costin, I. Neculce, Constantin Cantacuzino, D. Cantemir, S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior, I. Budai-Deleanu, Aaron Florian, A. Tr. Laurian, Gh. Barițiu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, Al. Papiu-Ilarian, Al. Odobescu, B. P. Hașdeu, Titu Maiorescu, A. D. Xenopol, Gh. Panu, Gr. Tocilescu, I. Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, D. Onciul, Augustin Bunea, I. Bogdan, C. Giurescu, N. Iorga, V. Pârvan, I. Lupaș, Lucrețiu Pătrășcanu). Trebuie să subliniem, de asemenea, utilitatea deosebită a notelor biobibliografice care însoțesc textele. În felul acesta, cititorul are la îndemînă și un instrument de lucru, de care se simțea atîta nevoie.

Deosebit de prețioasă este, apoi, ampla introducere care deschide lucrarea. De fapt, aceasta constituie o sinteză a istoriografiei noastre, concepută nu ca o expunere didactică, ci ca o discutare a trăsăturilor fundamentale. Interpretările pe care le cuprinde sînt deosebit de sugestive și ele merită să fie reluate într-o dezbatere mai amplă ; ne gîndim, de exemplu, la necesitatea și importanța considerării începuturilor analistice ale istoriografiei noastre pentru înțelegerea evoluției ei ulterioare, la aprecierile privind importanța creației istorice a cărturarilor din veacul al XVII-lea, la afirmarea spiritului modern în scrisul istoric românesc etc.

Firește, o lucrare de acest gen poate, prin chiar natura sa, determina anumite discuții privind fie interpretarea unor chestiuni generale (cum este, de pildă, raportul între istoriografia națională și cea universală) sau particulare, fie selectarea istoricilor și a textelor din scrierile lor. Dincolo de aceste discuții însă — prin stimularea cărora lucrarea își adaugă un merit în plus — *Evoluția gîndirii istorice românești* rămîne o reușită incontestabilă, avînd meritul nu numai de a oferi o privire de ansamblu asupra istoriografiei noastre (să ne gîndim, de pildă, la deosebita ei utilitate pentru formarea culturii profesionale a viitorilor istorici, cu atît mai mult cu cît studenții de la istorie audiază un curs de istoriografie), ci și de a contribui la dezvoltarea studiilor de istoriografie. Continuarea activității în acest domeniu, pe care autorul o anunță, nu poate fi decît așteptată cu un legitim interes.

V. Cristian

VIORICA MOISUC, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938—mai 1940*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971. 324 p.

Istoriografia românească a obținut, în ultimii ani, rezultate deosebite și în domeniul politicii externe a României din perioada contemporană. Au fost reluate și dezvoltate aspecte majore ale politicii externe în perioada interbelică și la începutul celui de-al doilea război mondial. În afară de articolele, comunicările etc. din presa de specialitate, au apărut importante lucrări de amploare, volume cu caracter monografic și culegeri de studii ce reprezintă contribuții majore la cu-